

Ubóstwo i wykluczenie społeczne - skala potrzeb i wyzwania dla europejskiej i polskiej polityki społecznej

Dr hab. Ryszard Szarfenberg
Polski Komitet
Europejskiej Sieci Przeciwdziałania Ubóstwu

www.eapn.org.pl

Seminarium w ramach projektu „EAPN Polska –
wspólnie budujemy Europę Socjalną”

Lublin 24.09.2014

Przeciwdziałanie ubóstwu jako cel EWG-UE

- W EWG pierwsze programy wspólnotowe w obszarze przeciwdziałania ubóstwu zaczęto realizować w drugiej połowie lat 70.
- Trzy programy zrealizowano do wczesnych lat 90. ale czwarty został zaskarżony do ETS jako wkraczający w kompetencje krajów członkowskich
- Dopiero Traktat Amsterdamski, który wszedł w życie pod koniec lat 90. dał bardziej pewne podstawy prawne do działania UE w tym obszarze
- Strategia Lizbońska nie zawierała bezpośrednio konkretnego celu ograniczenia ubóstwa
- W Strategii Europa 2020 już taki cel zapisano i to konkretnie: **liczba osób ubogich lub wykluczonych społecznie w UE powinna zmniejszyć się o 20 milionów**

Instrumenty UE – zalecenie w sprawie aktywnej integracji (2008)

- Trzy podstawowe filary systemu aktywnej integracji
 - **Minimalny dochód gwarantowany** (pieniężna pomoc społeczna o charakterze prawa obywatelskiego)
 - **Włączający rynek pracy** (instrumenty aktywizacji zawodowej dla osób długotrwale bezrobotnych lub nieaktywnych zawodowo w wieku produkcyjnym)
 - **Usługi prointegracyjne wysokiej jakości** (usługi wspierające gotowość do zatrudnienia, np. motywacyjne, rehabilitacyjne)
- Zintegrowany system trzech wymienionych filarów z zapewnieniem ich spójności wewnątrz i pomiędzy nimi

Instrumenty UE - Pakiet Inwestycji Społecznych (2013)

- **Środki motywujące do finansowania inwestycji społecznych** -instrumenty finansowe dla przedsiębiorczości społecznej
- **Wspieranie źródeł utrzymania na odpowiednim poziomie / poprawa znajomości praw socjalnych** – adekwatność pieniężnej pomocy społecznej, jedno okienko dla usług socjalnych, włączenie finansowe, przeciwdziałanie ubóstwu energetycznemu, ochrona przed nadmiernym zadłużeniem, zwiększenie dostępu do informacji
- **Inwestowanie w dzieci / wczesna edukacja i opieka nad dzieckiem** – zalecenie KE Inwestowanie w dzieci: przerwanie cyklu marginalizacji
 - Dostęp do odpowiednich zasobów
 - Dostęp do usług wysokiej jakości i po przystępnych cenach
 - Prawo dzieci do udziału w różnych zajęciach

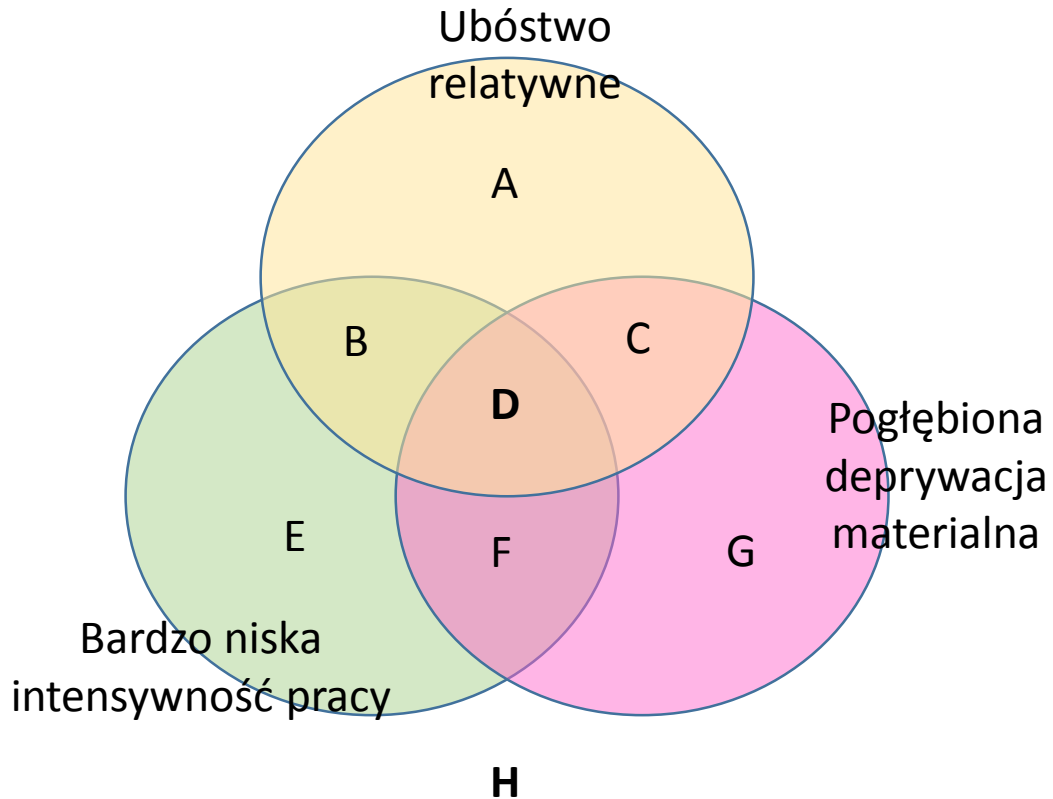
Instrumenty UE – Europejski Fundusz Społeczny, Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym (2014-2020)

- W rozporządzeniu o EFS na okres 2014-2020 wyodrębniono priorytet inwestycyjny: **promowanie włączenia społecznego i zwalczanie ubóstwa**
- Warunki wstępne korzystania z EFS w okresie 2014-2020 – **strategiczne ramy przeciwdziałania ubóstwu** w państwach członkowskich
- **Europejski Fundusz Pomocy Najbardziej Potrzebującym (FEAD)**, czyli pomoc o charakterze żywnościowym (w przeszłości program PEAD), rzeczowym wraz z usługami towarzyszącymi

Ubóstwo lub wykluczenie społeczne, czyli konkretyzacja celu dla UE

- Dla wyznaczenia obszaru oddziaływania przyjęto trzy kryteria
 - Dochody gospodarstwa domowego niższe niż 60% mediany dochodów gospodarstw w danym kraju – **ubóstwo relatywne**
 - Gospodarstwo domowe wskazuje, że nie może z powodów finansowych zaspokoić co najmniej 4 z 9 potrzeb (początkowo były to co najmniej 3 z 9) – **pogłębiona deprivacja materialna**
 - Osoby w wieku produkcyjnym w gospodarstwie domowym pracowały nie więcej niż 20% pełnego rocznego czasu pracy – **bardzo niska intensywność pracy**
- Konsekwencją przyjęcia trzech kryteriów jest możliwość zachodzenia na siebie zbiorowości przez nie wyznaczonych
- **Spełniający rozłącznie te trzy kryteria są liczeni jako zagrożeni ubóstwem lub wykluczeni społecznie – główny wskaźnik**

Zbiorowości wyznaczone przez trzy kryteria

A – tylko ubodzy relatywnie

B – ubodzy relatywnie i bez pracy przez większość część roku

C – ubodzy relatywnie i podlegający deprivacji materialnej

D – jednocześnie ubodzy relatywnie, bez pracy przez większość roku i podlegający deprivacji materialnej

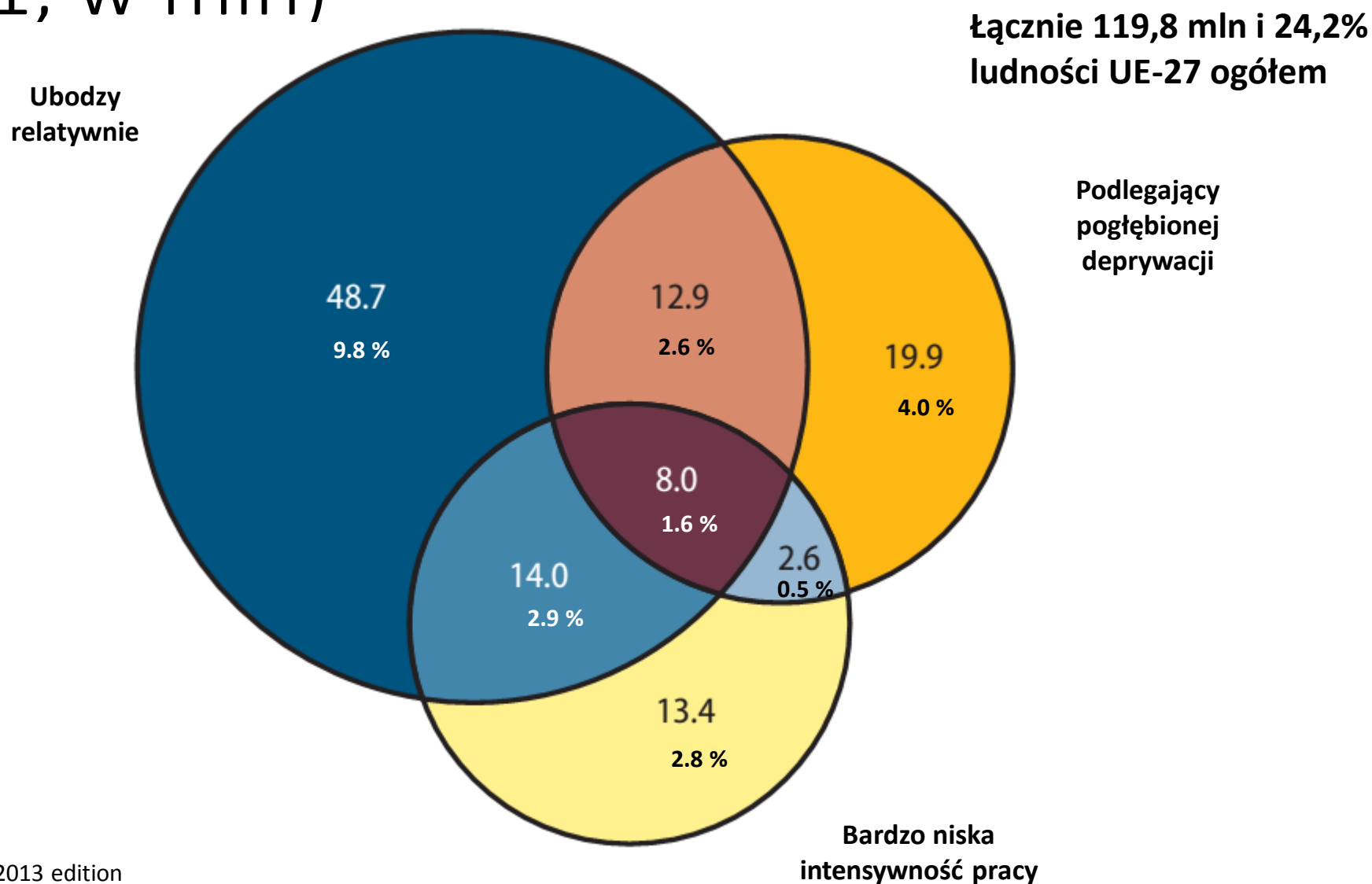
E – tylko bez pracy przez większą część roku

F – bez pracy przez większość roku i podlegający deprivacji materialnej

G – tylko pogłębiona deprywacja materialna

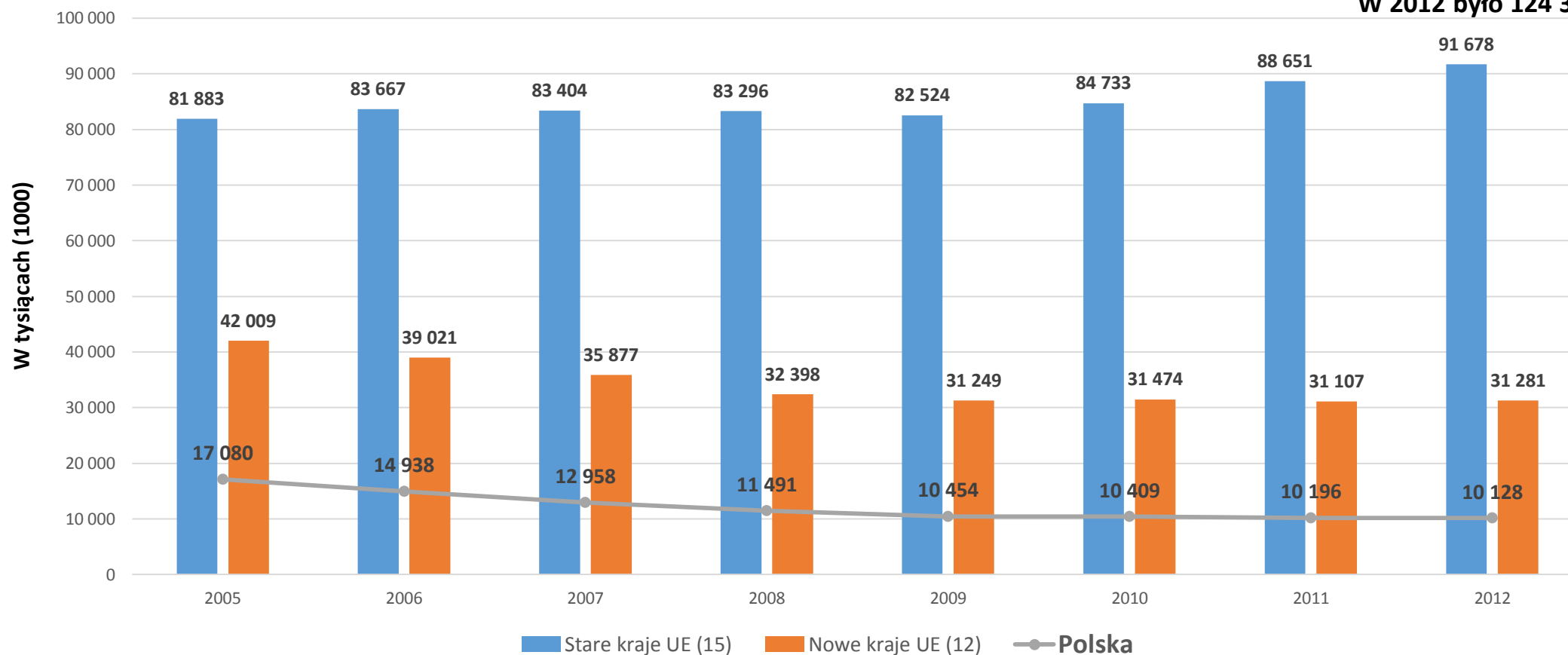
H – niespełniający żadnego z kryteriów, czyli nieubodzy

Ubóstwo i wykluczenie społeczne w UE-27 (2011, w mln)

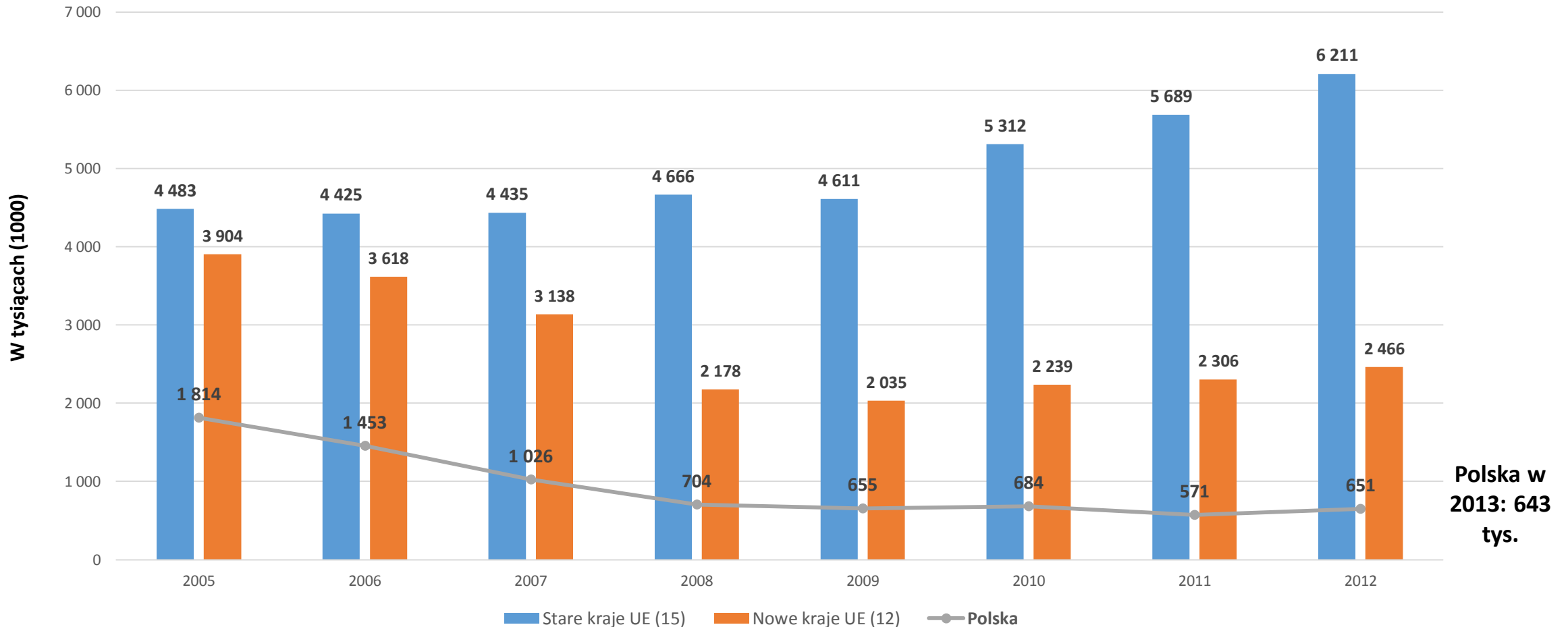
Ubóstwo lub wykluczenie społeczne w UE w liczbach bezwzględnych (2005-2012)

Cel UE: 20 milionów mniej
 $115\,694 - 20\,000 = 95\,694$ tys. w 2020
W 2012 było 124 390 tys.

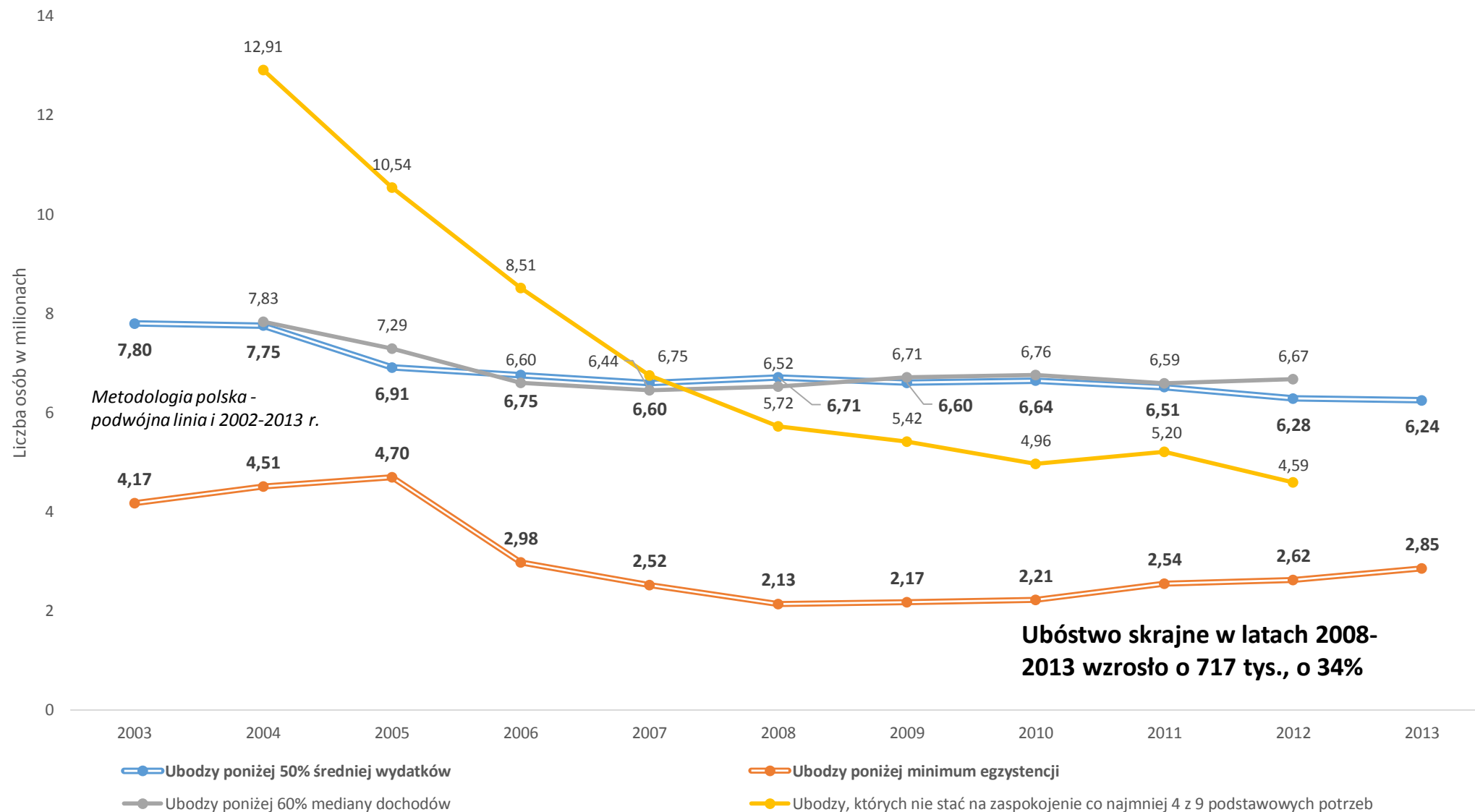

Polska w 2013:
9 748 tys.

Spełniający trzy kryteria jednocześnie w liczbach bezwzględnych (2005-2012)

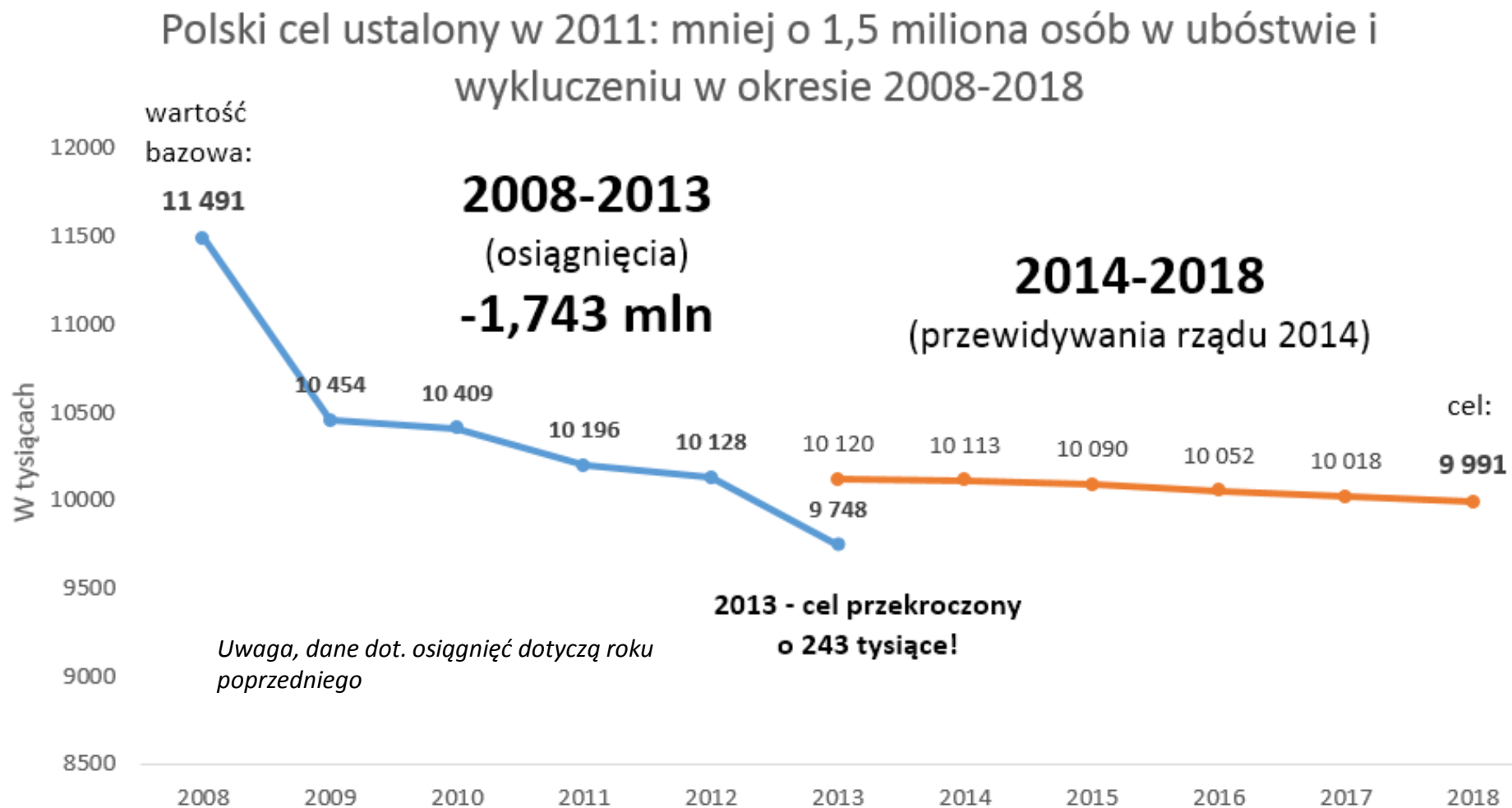
Ubóstwo w Polsce 2003-2013 w liczbach bezwzględnych (metodologia polska i UE - lata, których dotyczą dane)

Strategiczne ramy przeciwdziałania ubóstwu w Polsce

- Program pt. „Krajowy program przeciwdziałania ubóstwu i wykluczeniu społecznemu. Nowy wymiar aktywnej integracji” przyjęty przez rząd w sierpniu 2014
- Pięć priorytetów
 1. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu dzieci i młodzieży
 2. Zapewnienie spójności działań edukacyjnych, społecznych i zawodowych na rzecz dzieci i młodzieży
 3. Aktywna integracja w społeczności lokalnej
 4. Bezpieczeństwo i aktywność osób starszych
 5. Zapobieganie niepewności mieszkaniowej i przeciwdziałanie bezdomności
 6. Zarządzanie i zmiany strukturalne systemu integracji społecznej

Polski cel – rozwój sytuacji i przewidywania rządu

Polski cel w zakresie przeciwdziałania ubóstwu - ujęcie regionalne, rok bazowy 2011

	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczonych	Odsetek zagrożonych ubóstwem lub wykluczonych	Cel maksymalny	Cel minimalny	Wartość docelowa przy celu maksymalnym	Wartość docelowa przy celu minimalnym
Małopolskie	1 043 046	31%	271 192	156 457	771 854	886 589
Łódzkie	969 591	38%	252 094	145 439	717 498	824 153
Śląskie	910 004	20%	236 601	136 501	673 403	773 504
Mazowieckie	875 760	17%	227 698	131 364	648 062	744 396
Wielkopolskie	705 996	20%	183 559	105 899	522 437	600 096
Warmińsko-Mazurskie	596 755	41%	155 156	89 513	441 598	507 241
Zachodniopomorskie	586 771	34%	152 561	88 016	434 211	498 756
Dolnośląskie	576 876	20%	149 988	86 531	426 888	490 344
Świętokrzyskie	567 931	44%	147 662	85 190	420 269	482 741
Podlaskie	541 695	45%	140 841	81 254	400 854	460 441
Lubelskie	526 262	24%	136 828	78 939	389 434	447 323
Pomorskie	479 415	21%	124 648	71 912	354 767	407 503
Opolskie	469 697	46%	122 121	70 455	347 576	399 242
Podkarpackie	435 208	20%	113 154	65 281	322 054	369 927
Kujawsko-Pomorskie	427 451	20%	111 137	64 118	316 314	363 333
Lubuskie	385 726	38%	100 289	57 859	285 437	327 867

Obliczenia celów według podejścia wskaźnikowego w KPPUiWS z 2014: zmniejszenie z 27,2% (w 2011) do 20-23%

Otrzymanie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem w układzie wojewódzkim wymagało oszacowania udziału województw w danych dostępnych dla sześciu makroregionów stąd też możliwość błędów.

Nie znalazłem w dostępie publicznym danych dla województw

Instrumenty UE w Polsce – EFS i EFRR przeciwdziałanie ubóstwu 2014-2020

Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój

9. Wsparcie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.4. aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności	EFS
	9.6. zwalczanie dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną	
	9.7. ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	
	9.8. wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	

Wsparcie dla systemów i struktur

Regionalne programy operacyjne

9. Wsparcie włączenia społecznego i walka z ubóstwem	9.1. inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia oraz przejścia z usług instytucjonalnych do usług na poziomie społeczności lokalnych	EFRR
	9.2. wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich	EFRR
	9.3. wspieranie przedsiębiorczości społecznej	EFRR
	9.4. aktywna integracja, w szczególności w celu poprawy zatrudnialności	EFS
	9.5. integracja społeczności marginalizowanych takich jak Romowie	
	9.7. ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym	
	9.8. wspieranie gospodarki społecznej i przedsiębiorstw społecznych	
	9.9. lokalne strategie rozwoju realizowane przez społeczność	

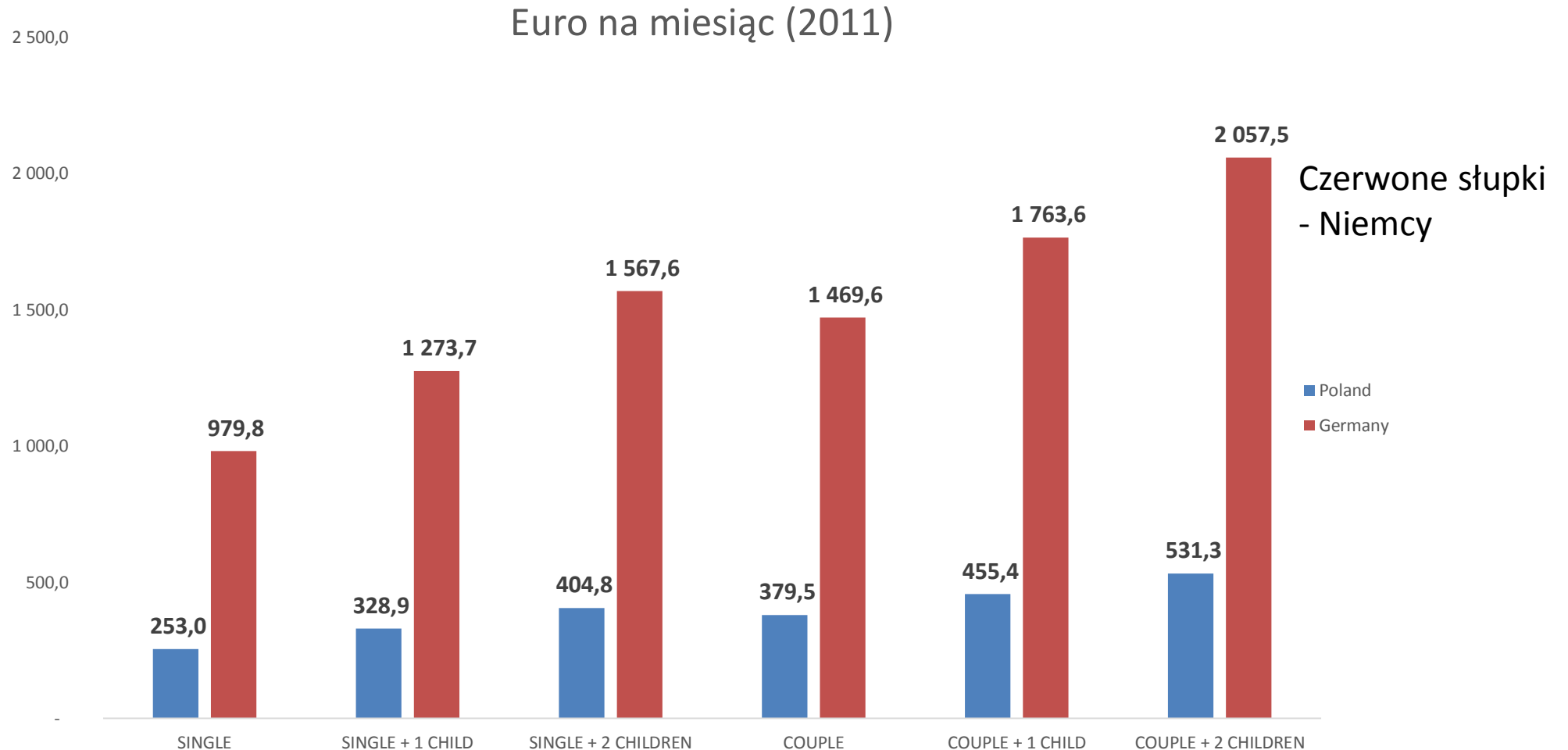
Wsparcie dla osób i społeczności

Wnioski

- Dotyczące przeciwdziałania ubóstwu w polityce UE
 - Bezpośrednia uwzględniono ubóstwo i wykluczenie społeczne w celach UE
 - Przyjęto wielokryterialne podejście do pomiaru problemu
 - Skonkretyzowano cel - o ile ubóstwo i wykluczenie społeczne powinny się zmniejszyć do 2020 r.
 - Zaproponowano instrumenty przeciwdziałania ubóstwu (w tym EFS, FEAD)
- Dotyczące osiągnięć w UE i w Polsce
 - Biorąc pod uwagę UE-27 Oddalamy się od celu. W latach 2008-2012 zamiast zmniejszenia ubóstwa i wykluczenia zanotowano wzrost w tym obszarze o 8,7 miliona (większość w UE-15)
 - Najbardziej niepokojące skumulowane ubóstwo i wykluczenie społeczne wzrosło w UE-27 o 2 miliony w latach 2008-2012 (większość w UE-15)
 - W Polsce cel został osiągnięty w 2013 r. (faktycznie w 2012), przy wzroście ubóstwa skrajnego

Załączniki

Granica ubóstwa: 60% mediany dochodów w Polsce i w Niemczech

Potrzeby uwzględniane w kryterium materialnej deprywacji

- Brak możliwości ze względów finansowych:
 - 1) opłacenia czynszu, rat kredytu lub opłat za media;
 - 2) utrzymania w mieszkaniu odpowiedniej temperatury;
 - 3) pokrycia nieoczekiwanych wydatków;
 - 4) regularnego spożywania mięsa i białka (przynajmniej co dwa dni);
 - 5) tygodniowego wyjazdu na wakacje;
 - 6) telewizora kolorowego;
 - 7) lodówki;
 - 8) samochodu;
 - 9) telefonu.

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu – cele operacyjne

Cel operacyjny 1: Usługi dla aktywności i profilaktyki – ograniczenie wykluczenia dzieci i młodzieży

Cel Operacyjny 2 Gwarancje dla przyszłości młodzieży
- Stworzenie szansy dla młodzieży w wejścia rynek pracy i tworzeniu rodzin

Cel operacyjny 3:
Aktywna osoba,
zintegrowana rodzina
,odpowiedzialne lokalne środowisko;

Cel Operacyjny 4
Zapobieganie niepewności mieszkaniowej;

Cel Operacyjny 5: Seniorzy – bezpieczni, aktywni i potrzebni –

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu – cel 1

Cel operacyjny 1: Usługi dla aktywności i profilaktyki – ograniczenie wykluczenia dzieci i młodzieży

Działanie I.1. Zwiększenie dostępności rzeczowych form pomocy dla rodzin, dzieci i młodzieży

Działanie I.2. Rozwój usług edukacyjnych i opiekuńczych wobec dzieci

Działanie I.6. Wsparcie kobiet i mężczyzn w powrocie na rynek pracy po przerwie związanej z wychowaniem dziecka lub opieką nad osobą zależną

Działanie I.5. Poszerzenie zakresu wsparcia w systemie świadczeń finansowych dla rodzin

Działanie I.3. Zwiększenie skali działań profilaktycznych o charakterze społecznym i zdrowotnym mających na celu wsparcie rodziny

Działanie I.4. Wsparcie na rzecz rodzin w kryzysie lub zagrożonych kryzysem

Działanie III.3. Rozwój społecznych usług społecznych użyteczności publicznej

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu – cel 2

Cel Operacyjny 2 Gwarancje dla przyszłości młodzieży
- Stworzenie szansy dla młodzieży w wejścia rynek pracy i tworzeniu rodzin

Działanie II.1.
Wzmocnienie funkcji socjalnej i wczesno-interwencyjnej szkoły, w koordynacji z rozwojem różnych usług profilaktycznych i socjoterapeutycznych dla dzieci i młodzieży realizowanych poza szkołą w środowisku;

Działanie II.2.
Unowocześnianie systemu kształcenia młodzieży poprzez zorientowanie na kształcenie kompetencji kluczowych: kreatywności, przedsiębiorczości oraz kooperacji;

Działanie II.3.
Doskonalenie modelu kształcenia zawodowego oraz promocja kształcenia zawodowego w powiązaniu z rynkiem pracy

Działanie II.4. Wdrożenie kompleksowego systemu pierwszego zatrudnienia młodzieży opartego o zintegrowane działania instytucji edukacyjnych, rynku pracy i integracji społecznej;

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu – cel 3

Cel operacyjny 3:
Aktywna osoba,
zintegrowana rodzina
,odpowiedzialne lokalne
środowisko;

Działanie III.1 Zwiększenie uczestnictwa w życiu publicznym i zawodowym jednostek i rodzin zagrożonych marginalizowaniem społecznym poprzez rozwój zróżnicowanych i zintegrowanych usług społecznych oraz form pracy socjalnej,

Działanie III. 2 Budowa aktywnych, zdolnych do rozwoju społeczności - podnoszenie społecznego i ekonomicznego potencjału zmarginalizowanych, wieloprotblemowych społeczności

Działanie III.3. Rozwój społecznych usług użyteczności publicznej, zwłaszcza usług środowiskowych

Działanie III.4. Poprawa systemu włączania osób niepełnosprawnych do życia społecznego i zawodowego;

Działanie VI.1. Uporządkowanie systemu programowania polityki społecznej

Działanie VI.2. Reforma systemu pomocy społecznej

Działanie VI.3. Reforma świadczeń z pomocy społecznej

Działanie VI.4. Poprawa dostępności do pomocy udzielanej przez publiczne służby zatrudnienia dla osób zainteresowanych poprawą swojej sytuacji na rynku pracy oraz dla pracodawców

Działanie VI.5. Jakość pracy socjalnej, usług socjalnych, instytucji rynku zatrudnienia

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu – cel 4

Cel Operacyjny 4
Zapobieganie niepewności mieszkaniowej;

Działanie V.1. Rozwój mieszkalnictwa i budownictwa społecznego

Działanie V.2. Reforma budownictwa komunalnego (mieszkania na wynajem, socjalne mieszkania kontraktowe).

Działanie V.4. Diagnozowanie i mierzenie problemu wykluczenia mieszkaniowego

Działanie VI.1. Uporządkowanie systemu programowania polityki społecznej

Działanie V.5. Rozwiązywanie problemu bezdomności

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu – cel 5

Cel Operacyjny 5: Seniorzy – bezpieczni, aktywni i potrzebni –

Działanie IV.1. Promocja aktywności zawodowej i społecznej seniorów – „srebrna gospodarka”;

Działanie IV.2. Stworzenie nowego systemu opieki nad osobami niesamodzielnymi i w podeszłym wieku

Działanie IV.3. Zwiększenie dostępności i jakości opieki zdrowotnej oraz rehabilitacji medycznej dla osób starszych;

Działanie III.3. Rozwój społecznych usług użyteczności publicznej, zwłaszcza usług środowiskowych

Działanie IV.4. Rozwój środowiskowych form pomocy i samopomocy seniorów. Rozwój aktywności i wolontariatu seniorów.

Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu – cele i priorytety

Cel główny trwale zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym o 1,5 mln osób oraz wzrost spójności społecznej.

